

Jan Záborský

Az oromo nép és az etióp föderalizmus

A szerző fotóival

Bevezetés

JELEN tanulmányomban az etióp föderalizmus 1994 óta felmerült, aktuális problémáit tárom fel. A dolgozat egyúttal egy újabb lépcsőjét jelenti a korábbi kutatásomnak, amely az etnikumokra, az etióp alkotmányra és a föderalizmusra vonatkozó általános kérdésekre kereste a választ.

Az 1952 és 1962 között létesült Etiópia-Eritrea szövetség felbomlása óta Etiópia komoly változásokon esett át. Az országban ma egy olyan újfajta állami berendezkedés figyelhető meg, amelyben az 1994-es új alkotmánynak köszönhetően az összes jelentős etnikai csoport autonóm jogokkal rendelkezik.

Az etióp föderalizmusról az új alkotmány hatályba léptetése óta viták folynak. Az új alaptörvény a higgadt tárgyalások helyett indulatoktól fűtött politikai csatározásokat eredményezett. Ez a tanulmány a továbbiakban azokat a különféle,

egymással gyakran teljesen ellentétes állításokat megfogalmazó véleményeket mutatja be, amelyek főként Etiópiában, valamint a diaszpórában és az akadémikus körökben merültek fel. Tanulmányomban külön hangsúlyt fektettek a feltehetően történelmi gyökerű problémák feltárására. Ezek az etióp föderalizmus aktuális állapota helyett inkább az amhara, oromo, szomáliai és szidama emberek életéhez kötődnek.

A tanulmány egyrészt az Etiópiában (2008 és 2009 folyamán) végzett terepmunka során szerzett ismereteken alapul, másrészt a tárgyalt témára vonatkozó, nagy mennyiségű irodalmi és tudományos anyagok vizsgálatait is használja. Az adatgyűjtés során feltűnt, hogy a szóban forgó szövegek az idő elteltével egyre komolyabb szerepet tulajdonítanak az etióp diaszpórának, különösen az oromo és a szomáliai embereknek. A szerző a fentiekben vázolt politikálással kapcsolatban mértéktartó és kiegyensúlyozott álláspontot képvisel. Az etióp etnikumok ügye egy nagyon

kényes és érzékeny problémakör lett, amelynek kapcsán egyszerre hallhatunk rendkívül radikális, kritikus véleményeket (ilyen az Oromia függetlenségéért küzdők esete) és jóval visszafogottabb hozzászólásokat is (ebben a stílusban nyilvánulnak meg azok, akik egy valóban demokratikus etióp államot szeretnének látni).

Úgy tűnik, az etióp föderalizmus állapotát tárgyaló kortárs vitában az általam „az etióp állam arculatának” nevezett kép értelmezésénél rendre felmerülnek bizonyos kérdések. Ezek, természetüket illetően egyaránt lehetnek kül- és belpolitikai indíttatásúak. Belső szempontok alatt a kolonializmus, az elnyomás, a nemzetépítés, a marginalizáció, a kizsákmányolás, az erőszak, az etiópizálódás/amharizálódás történelmi múltban gyökerező problémáit értem. Az etióp alkotmány szemrevételezésével az Etiópiában manapság tapasztalható feszültségek két fő aspektusát kívánom megvizsgálni: egyrészt az elszakadáshoz való jog kérdését, másrészt az etnikumok „területi elvének” ügyét.

A szövetségi alkotmány és értelmezése

Etiópiában több tucat kisebbség él, ezek a történelem során nem alkottak egységes nemzetet, lévén, hogy az Addis Abebától délre fekvő terület nagy része a 19. század során hódítások áldozata lett. A 20. századot elsősorban az amhara hegemonián alapuló, centralizált állami rendszerben gyökerező, erőteljes asszimilációs törekvések jellemezték. Az 1931-es Birodalmi Alkotmány 4. cikkelye világosan megfogalmazta, hogy az uralkodó volt az egység megteremtője: „Származása folytán és felszentelésnek köszönhetően az Uralkodó személye szent, méltósága sérthetetlen, hatalma pedig vitathatatlan.”¹ Az 1. cikkely külön hangsúlyt fektet annak közlésére, hogy „Etiópiá birodalmába a szigetekkel és a térségben található vízfelületekkel együtt beletartozik minden, ami az Etióp Korona fennhatósága alá esik. Függetlensége és területe oszthatatlan, térségei és az egyes uralkodói jogok elidegeníthetetlenek. Etiópiá összes lakója, éljen a Birodalom területén vagy azon kívül, együttesen alkotja az etióp népet.”² Az alkotmányban tehát tradicionális és modern elképzeléseket is találunk.³

Ez az alaptörvény fenn is maradt egészen 1974-ig, sőt, bizonyos értelemben tovább élt a Derg-rezsim alatt, amely Abadir Mohamed szerint „kénytelen volt eljátszani, hogy úgy tekint Etiópiára, mint egy az országot benépesítő etnikai, nyelvi illetve kulturális közösségekben természetesen meglévő sokféleségről tudomást sem vevő nemzetállamra.”⁴ Aberra Dagafa ezt a megállapítást azzal egészíti ki, hogy „a multikulturalizmusban sokan az állam szétforgácsolódásának veszélyét látták, az asszimilációra pedig a nemzeti egység megteremtésének leghatásosabb eszközeként tekintettek.”⁵ Ami az etnikai és kisebbségi jogokat illeti, az 1994-ben megszövegezett új etióp alkotmányt általában újító lépésnek tartják, noha egyes kutatók az érdemek elismerése mellett úgy gondolják, hogy az alkotmány nem több pusztán teóriánál, amit a gyakorlatban vagy figyelmen kívül hagynak, vagy egyenesen megsértenek.⁶

Míg Etiópiá történelmét Donald Levine az „Amhara-tézis”, az „Oromo-antitézis” és az „Etióp-szintézis” fogalomhármásával, folytonosságot mutató törtériként vázolta fel,⁷ mások – mint például Merera Gudina – a kolonializmus, a nemzetépítés és a nemzeti elnyomás szempontjait vették igénybe a vizsgálathoz.⁸ Az etióp állam számára a függetlenség kivívása óta kihívást jelentett az ország politikai rendszerét a mai napig meghatározó történelmi örökség. Közismert tény, hogy az úgynevezett oromo-eset különösen központi kérdéssé

vált az akadémikus vitában, ráadásul az oromdiaszpórából számos olyan személy foglalkozott az ügyvel, aki sok időt tölt az oromók történelmének és kultúrájának tanulmányozásával.

Az elszakadáshoz való jog kérdése

Az etióp föderalizmus elméletben a hatályos etióp alkotmány 1. cikkelyén alapul, amely „lerakja egy szövetségi és demokratikus állam szerkezeti alapjait. Az etióp állam ennek megfelelően az *Etiópia Szövetségi Demokratikus Köztársasága* címet fogja viselni.” Az alkotmány alapját az egyenlőség elve jelenti, amennyiben minden „etióp nyelvnek egyenlő mértékű állami elismerést kell élveznie” (5. cikkely), és amennyiben „Etiópia nemzeti, nemzetiségei és egyénei egyaránt felségjogot élveznek” (8. cikkely).

A 46. cikkely leszögezi, hogy „az etióp államok körülhatárolása a letelepedési mintázat, a nyelv, a közösségi identitás meghatározása és az érintett emberek beleegyezésének megszerzése alapján történik.” Fentebb már említésre került, hogy az egyik legtöbb hozzászólást eredményező vita az elszakadáshoz való jog biztosításának kérdése volt, amire például a 47. cikkely pozitív választ ad, és biztosítja a nemzetalapításhoz való jogot, ha az érintettek az ahhoz szükséges öt felsorolt feltételnek eleget tesznek⁹, ennyiben tehát az elszakadáshoz való jogot megadó 39. cikkely nyomában jár. Az etnikai alapú föderalizmusra építő alkotmány megértéséhez érdemes megvizsgálni a korábbi alkotmányokat is, melyeket olyan rendkívül centralizált rezsimek idején hoztak létre, amelyek egy, a kisebbségeket a döntéshozatali folyamatokból kiszorító, egységes nemzet iránti igényt mutattak. Mint azt Asnake Kefale megállapítja, „a soknemzetiségű Etiópia szövetségi kormányzati rendszerének elfogadása a centralizált állam működésképtelenségének logikus következménye. A föderalizmus voltaképpen annak belátása, hogy szükség van a decentralizált államigazgatásra, amely felismeri Etiópia különféle etnikai csoportjainak kulturális örökségét.”¹⁰ Néhány szerző egyenesen azt állítja, hogy maga az alkotmány valójában ellentmondáson alapszik, amennyiben egyfelől a szabad akaratra alapozó önrendelkezést szorgalmazza, másfelől pedig fenn kívánja tartani Etiópia államiságát.¹¹

A kortárs etióp föderalizmus témakörében elismert tekintélynek számító Asefa Fiseha úgy gondolja, hogy „a legalább néhány nagyobb nemzetiség lakóhelyének határaival érintkező helyi kormányok megalapításával a szövetségi rendszer mintegy konfliktuskezelő eszközként funkcionál, ami egyre több homogén karakterű államot hoz létre”.¹² Meglehe-

tősen ritkán fordul elő, hogy az alkotmányba beiktatják az elszakadáshoz való jogot. Christophe van der Beken az etióp alkotmányt a Szovjetunió 1977-es alkotmányához hasonlítja, amely ugyancsak tartalmazza ezt a jogot, igaz – teszi hozzá van der Beken¹³ – „persze csak elméletben”.

A föderalista államberendezkedés magában foglalja a decentralizáltság elvét, és Etiópia esetében a rendszer egy ötemeletes építményként is jellemezhető, mert a szövetségi, regionális, vagy körzeti szinteken kívül a kormány *wereda* és *kebele* szintjeiről is beszélhetünk. Az állami funkciók hivatalosan szétválnak ugyan a szövetségi és a helyi kormányok között, mégis több szerző ír arról, hogy az aktuális helyzet hagy némi kívánnivalót maga után ebben a kérdésben. Kassahun Berhanu találó szavait kölcsönvéve azt is mondhatnánk, hogy a föderalizmus államformája és a decentralizáltság szervező elve önmagukban nézve nem tekinthetők célnak, inkább

Nekemte (Oromia)

„olyan politikai elképzeléseként jellemezhetnénk ezeket, amelyek magukban foglalják az önálló gondoskodás szorgalmazását, lehetővé teszik a tényleges népi részvételt a döntéshozásban, illetve megerősítik a béke, stabilitás és fejlődés megteremtésének lehetőségét”.¹⁴ A szövetségi állam rendszerének helyi szintjeit feltáró egyes kutatások arról tanúskodnak, hogy a decentralizált államigazgatás gyenge, és nem képes ellátni feladatait¹⁵. Más vizsgálatok a helyzet-elemzés érdekében a jelenleg érvényben lévő rendszert a korábbi rezsimek „paternalizmusához” és „állami irányításához” hasonlítják.¹⁶

Dél-Etiópia és Oromia

Az alkotmány a helyi *wereda*-k és *kebele*-k hatalommal való felruházásával megkísérelte megoldani a helyi etnikai problémákat, az utóbbi időben érzékelhető politikai változások (különösen Oromiában

és a Déli Nemzetek, Nemzetiségek és Népek Régiójában [a továbbiakban DNNNR]) egyértelművé tették, hogy sok tennivaló vár még a kormányra az összes etnikai csoport igényeinek kielégítése, illetve a nemzetiségek bizonyos fokú marginalizálódásának elkerülése érdekében.

A nemzetiségi kérdésekben, illetve az etnikai alapú federalizmusban gyökerező konfliktusokat vizsgálat tárgyává tette több szerző is, köztük Tsegaye Tegenu¹⁷, Zerihun Abebe¹⁸ és Merera Gudina¹⁹. Tegenu a DNNNR-ből származó gurage-ok példáján keresztül az úgynevezett etnikai decentralizálódás folyamatát elemzi. Tegenu meglátása szerint a különböző régióban meglévő feszültségek a nemzetiségi problémákban gyökereznek, hiszen az egyenetlen gazdasági fejlődésnek és a decentralizált-ság hiányának nagy eséllyel lehet alapja „az etnikai konfliktus”.²⁰

Zerihun Abebe a Gurage térség Silti körzetében

lezajlott etnikai-politikai eseményeket az általa „formális nemzetiség-kanonizációnak” vagy megújítási láznak nevezett jelenség sikerének tudja be.²¹ Abebe azzal érvel, hogy Etiópia politikatörténetének alakulásában nincs nyoma „silti” nevű etnikai csoportnak, a silti nyelvet beszélő embereket ugyanis évszázadokon át a gurage néppel azonosították. Azonban 2001, a sokféleség mellett egységet is biztosító „nemzetépítés” időszakát követően, az etióp kormány támogatásával létrejött a Silti körzet, amely újabb, a bennszülött vallások és helyi nyelvek feltámasztása mellett gesztusként értékelhető. Az úgynevezett „határterületeken” létrejött nemzetiség feszültséget teremtett bizonyos csoportok között (egy frissen megteremtett etnikai identitást rögtön azonosítanak bizonyos értékekkel, lásd például az iszlám esetét), melyek a gurage-okkal azonosították magukat.

Oromia ügye rendkívül kényesnek számít, a térség Etiópia történelmében elfoglalt pozícióját illetően ugyanis nincs egységes álláspont a politikai körökben, és az oromo-ellenzék jelenti a legkomolyabb kihívást a Melese Zenawi vezette kormányzat számára. Solomon Negussie elemzése alapján²² kijelenthető, hogy az Oromia régiót illetően egyre többször fogalmazódnak meg különféle sérelmek, az elszakadást pártoló felhangok is napról napra erősödnek. Oromia vezetői főként a központi pénzelosztás egyenlőtlenségére panaszkodnak, vagyis azt nehezményezik, hogy a kormány más régiók fejlődését szorgalmazza Oromia kárára.²³ Közismert tény, hogy Oromia bővelkedik a természeti erőforrásokban, továbbá ezen a területen termelik az Etiópia legkeresettebb exportcikkének számító kávé jelentős részét. Negussie végső soron azt állítja, hogy minél több nyersanyagforrást találnak a területen, annál erősebb és hangosabb lesz az elszakadást hirdető retorika.²⁴

Merera Gudina az erőforrások egyenlőtlen elosztásában látja a viszálykodás fő okát.²⁵ Egyes radikális gondolkodókkal szemben Gudina nem Oromia függetlensége mellett érvel, hanem inkább a valódi demokrácia megteremtésében látja a probléma megoldását. Merera Gudina, az Oromók Kongresszusának Elnöke (OK) és az Egyesült Etióp Demokratikus Erők első alelnöke (EEDE) egy interjújában elmondta, hogy az oromók nem független államra vágnak, hanem egy valóban demokratikus Etiópiára, amelynek alapja a kölcsönös tisztelet és az egyenlőség eszméje lenne. Merera Gudina véleménye szerint hiába állítják sokan, hogy az oromók tartományuk függetlenségére irányuló törekvéseiben az etióp kolonializmus elleni lázadás fogalmazódik meg, valójában nem erről van szó, hiszen Oromia

nem rendelkezik tisztán felrajzolható határokkal.²⁶

Etiópia jelenlegi etnikai-nyelvi sokszínűsége a migrációnak köszönhető. Gudina szerint az etióp állam jelen formájában nem is szövetségi, hanem inkább „sztálinista” berendezkedésű.²⁷ Tesfaye Tafesse az általa vizsgált Kelet-Wollega körzetben zajló konfliktusok legfőbb politikai okait az etnikai föderalizmus rendszerében és az önellátásra való törekvés jelenségében látja, ezt az oromo-amhara kapcsolatok példáján keresztül be is mutatja.²⁸ Míg a Derg-rezsim a forradalom kirobbantására képes erő definiálására az osztály képzetét használta, a jelenlegi rezsim ezt az etnikum fogalmára cserélte le. A háttérben ugyanaz a gondolkodásmód áll.

A szövetségi politikán túl

Annak ellenére, hogy az etióp föderalizmus kérdése alapvetően megmarad a tudományos polémia keretein belül, az etiópok „a decentralizációs perspektívától” eltérő nézőpontból tekintenek a politikára. Az olyan szükségletek kielégítését, mint például az energia-, a víz-, az élelmiszerellátás, a megfelelő infrastruktúra kiépítését és az álláslehetőségek elegendő számát, többnyire a hatékony politikai vezetési eredményeként fogják fel, míg a vízhiányból, az áramkimaradásokból, a rossz utakból, a munkanélküliség problémájából vagy az alapvető élelmiszerek hiányából már egy kudarcos államigazgatásra következtetnek. Véleményem szerint a legtöbb etiópot (különösen az úgynevezett perifériára szorultakat) nem igazán az ország alkotmányos berendezkedését firtató viták érdeklik, az embereket ugyanis sokkal inkább a társadalmi-politikai ügyek mikroszinten zajló, a mindennapi életükre közvetlen hatást gyakorló események foglalkoztatják. Más szavakkal, az elméleti szintű politikai változások és fejlesztések nem feltétlenül függenek össze a szabadság kérdéssel egy olyan államban, amit egyetlen párt (az Etióp Népi Forradalmi Demokratikus Front [a továbbiakban ENFDF]) ural.

Bár a föderalizmus biztosította az oromók számára többek között azt a jogot, hogy a mindennapi életben és a hivatalokban a saját nyelvüket használhassák, ebből mégsem következtethetünk a decentralizáció mértékére, illetve a demokrácia előnyeire. Számos cikk foglalkozott már annak feltárásával, hogy a demokratikus államigazgatás miérett fullad kudarcba Afrika szarván. Ugyanakkor kevés írás foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy az emberek a mikroszinten miként értelmezik a szövetségi, vagy állami szinten hozott politikai döntéseket, illetve hogy mely problémák gátolják a decentralizáltnak kikiáltott államot. Széles körben ismert tény, hogy

a helyi Oromo Demokratikus Szervezetek (vagyis az ODSz-ek) szoros szálakkal kötődnek az uralmon lévő párthoz, és valójában nem képviselik hitelesen az oromókat.²⁹

A kormány demokratikus és decentralizációs törekvéseinek hiányáról talán jól árulkodnak egyes intézményes folyamatok (mint például a döntéshozás), valamint a közösségi elégedetlenség. Míg az előbbi eljárások „könnyen” megvizsgálhatók hivatalos jelentések elemzésével, utóbbit csak az oromókkal készített interjúk és a terepszemlék segítségével tárhatjuk fel. Először is, gyakran támadhat olyan érzése a vizsgálatot végző személynek, hogy az emberek többnyire félnek bármit is mondani a politikáról, függetlenül attól, hogy formális vagy „spontán” interjúról van szó. Ezáltal nehezen szerezhetünk pontos adatokat, csak a beszélgetések során felmerülő nonverbális jelekből következtethetünk. Az emberek politikáról formált gondolatait feltárni kívánó kutatómunka nagyban függ az interjúkat készítő személy értelmezésétől, illetve értelmezési tapasztalatától. Az interjúk során figyelembe kell venni a demográfiai és attitűdből adódó változókat is. Értem ezek alatt az olyan tényezőket, mint az életkor, a nem, az iskolázottság, a társadalmi státusz, a vallási nézetek és/vagy a politikai beállítódás kérdése. Ennek megfelelően a jelen tanulmányban megfogalmazott gondolataim és következtetésem inkább illusztratívnak tekinthetők, semmint mértékadónak; nem minden részletre kiterjedő vizsgálatról van szó tehát, hanem részleges elemzésről. Az interjúk főként iskolai végzettséggel rendelkező alanyokkal készültek, akik foglalkozásuknak köszönhetően (többségük tanár, kereskedő vagy vállalkozó) különböző minőségben, de kötődnek a szövetségi államhoz. Bár interjúalanyaim jó része tanult ember volt, különböző okokból kifolyólag mégsem jutottak képzettségüknek megfelelő munkalehetőségekhez.

Kutatásom során végig az oromo nacionalizmusra koncentráltam. Mivel azonban a nacionalizmus és a kortárs etióp politika rendkívül szoros szálakkal kötődik egymáshoz, a probléma teljes értékű körbejárásához mindenképpen szükségesnek tűnt megvizsgálni az Oromiában tapasztalható nyilvános elégedetlenséget. Fentebb azt állítottam, hogy egyes oromo politikusok és aktivisták arról panaszkodnak, az egyenlőtlen pénzelosztás, illetve gazdaságfejlesztés határozottan a régió kárára válik. Aki átutazik Oromián (vagy legalábbis olyan területeken, amelyeken főként az oromo nyelvet beszélők laknak) különböző fejlettségű szinten lévő térségeket lát. Beszélhetünk ugyanis 1) stratégiai fontossággal bíró területekről (ilyen Adama, Dire Dawa); 2) „hagyományos” kommunikációt használó városi

Dire Dawa vasútállomás

területekről (mint Nekemte, Ambo, stb.); 3) vidéki régiókról (amelyek fejlettsége ugyan változó, de általánosságban megállapítható, hogy igencsak alulfejlett területekről van szó); és 4) jelentős politikai örökséggel rendelkező területekről (ide sorolnám az Oromo Felszabadítási Front korábbi főhadiszállását jelentő Dembi Dolót).

A kutatás során főként az 1. és a 4. kategóriákra koncentráltam, mert mindkettő pont olyan területeket jelent, melyek fontos kereskedelmi központok, ugyanakkor mégis alulfejlett, az úgynevezett perifériához tartozó térségek. Ha összehasonlítjuk például Dire Dawát és Dembi Dolót³⁰, a különbségek mellett sok hasonlóságokat is találunk. A városokat hozzávetőlegesen száz éve alapították, és az olasz megszállás alatt mindkettő jelentős kereskedelmi csomópontnak számított.³¹ Míg Dire Dawa túlnyomórészt muszlimok lakta terület, Dembi Dolo alapvetően protestáns, illetve katolikus misszionáriusok központja. Itt csak az utóbbi időben beszélhetünk minimális muszlim hatásról.

Az oktatás, a kereskedelem és a munkanélküliség helyzete a mindennapi élet három olyan összetevője, amely (talán minden másnál jobban) a kormány működésétől, annak megszorító vagy támogató döntéseitől függ.

Egyik legfontosabb interjúalanyom elmondása szerint, mióta az uralkodó párt átvette az irányítást az üzleti szféra felett, a kereskedelmi vállalatok nagy része tigré/amhara vezetők kezébe került, így számos helyi kereskedő kiszorult a piacról.³² A politika és a tigrinya nyelvet beszélők közötti összefonódások számos találgatásra adnak okot, az elitet a „tigré klikk” elnevezéssel illetik. Meglátásom szerint az etióp emberek nagy része elfogadja azt a nézetet, hogy a politika és az üzlet többnyire a gazdag amhara és a tigré üzletemberek kezében van. Az etióp föderalizmus közigazgatási formája egyesek szerint tehát eszköz a „tigré klikk” számára ahhoz, hogy saját területük fejlesztése érdekében, az oromók kárára használják fel az ország anyagi javait.³³

A nyilvános elégedetlenségre és a politikától való félelemre (nem túl meglepő módon) Dembi Dolo még szemléletesebb példát kínál. A térség számottevő hírnévre tett szert, egyrészt a Mengisztu-rezsimmel szemben tanúsított ellenállása kapcsán, másrészt akkor, amikor a '90-es évek elején hasonlóképpen szegült szembe az átmeneti kormánnyal is. Dembi Dolót több mint tizenöt évig egyaránt hanyagolta a szövetségi kormány és Oromia szövetségi kormánya is. Helyi elbeszélések arról számolnak be, hogy Dembi Doló a Szelasszié korszakban elsőként létesített köz-

vetlen légi kapcsolatot a fővárossal.³⁴ A '90-es évek elejétől a település a kormányzati politika céltáblájának és a gazdasági bosszú áldozatának számított, még azután is, hogy az OFF külső nyomásra elhagyta a területet. Az OFF örökségével azonban számolni kell. A korábbi etióp elnök, Negaso Gidada szülővárosa rendkívül alulfejlett térségnek számít. Még aszfaltút sem köti össze olyan fontos központokkal, mint amilyen Gimbi, vagy Gambella. Az infrastruktúra hiánya közvetlen hatást gyakorolt a társadalmi, gazdasági és politikai élet több területére is (ide tartozik az oktatás és a turizmus ügye, illetve a külkereskedelem is). Dembi Dolóban talán minden más térségnél erősebben fogalmazódtak meg a kormányt és az államot bíráló vélemények.

Piac Hararban

Mind ezt tényekkel is alá tudjuk támasztani, ha megfigyeljük a helyi infrastrukturális fejlesztésekkel kapcsolatos ígéreteket. Oromia szövetségi kormánya 2010-ben olyan új aszfaltút építését tervezi, amely összekötné Gimbit és Dembi Dolót. Ezáltal beindulhatna a kereskedelem, és javulhatna a város, illetve a környező települések anyagi helyzete. Egy férfi ezzel kapcsolatban a következőket mondta: „A kormányunk minden évben azzal hiteget minket, hogy új utat fog építeni, de soha nem történik semmi.” Az emberek szerint a szövetségi kormányt „egy párt irányítja”, következképpen „egyetlen ember” (vagyis Meles) tehető felelőssé mindenért.³⁵

Az ENFDF ereje a szóban forgó régiókban nem gyengébb, mint a központban, ugyanis a régiók és a helyi *kebele*-k egyaránt az uralkodó párt jelöltjei és koalíciói fennhatósága alá tartoznak. A periférius területeken még jobban érződik a félelem és gyanakvás, különösen a TFF (Tigré Felszabadítási Front) és az ENFDF közötti 2001-es szakadás óta. Az ENFDF káderek abszolút hatalma aláássa a fen-

tebb emlegetett szövetségi állam struktúráját, ami mára lényegében pusztán elméleti síkon létezik. A hétköznapi életben az emberek számára sokkal fontosabbak a helyi *kebele* hivatalnokok határozatai, mint a regionális vagy állami központban hozott döntések, mivel az emberek anyagi jóléte attól függ, hogy milyen kapcsolatban állnak az alapvető szolgáltatások rendszerét átlátó tisztviselőkkel.³⁶ A demokrácia vagy a szövetségi alkotmány alapelveinek megsértése pedig mindennapos jelenségnek számít Etiópiában.

Konklúzió: beszélhetünk alternatívákról?

A szövetségi alkotmánynak a régebbiekhez képest természetesen vannak előnyei és hátrányai egyaránt. Az etióp alkotmányt ért kritika gyakran azt rója fel súlyos hibának, hogy az etnikumok közötti hátróvonalat húz az élet több területén. A talán még nyolcvannál is több etnikai csoport létezéséből nem szabad arra következtetnünk, hogy mindegyik különálló politikai entitás. Az etnikai kérdésre mint a béke és a fejlődés megteremtésének kulcsfontosságú tényezőjére tekinteni alapvetően hibás megközelítés, amely egyesek szerint csak egy újabb afrikai kísérletnek számít.³⁷

Az etnikai föderalizmus tehát bizonyos értelemben annak a törekvésnek a folytatása, amely az éppen aktuális ideológiával megegyező afrikai politikát akar teremteni. Erre jelentett kísérletet korábban többek között az *authenticité* (a később Zairére átkeresztelt területen), az afrikai szocializmus (Guineában) és az *ujamaa* (Tanzániában). Ugyanakkor ezek az elképzelések többé-kevésbé kudarccal jártak. Az etióp alkotmányt ért legsúlyosabb kritika lényegében arra vonatkozik, hogy túlságosan nagy hangsúlyt fektet „a nemzetekre, nemzetiségekre és népekre”, vagyis az egyének boldogulása helyett inkább a közösségi érdekekkel foglalkozik. Annak ellenére, hogy Etiópia aktuális politikai rendszerét több oldalról is éri támadás, csak kevesen gondolnak arra, hogy olyan alternatívákat kellene keresni, amelyek segítségével át lehetne alakítani a jelenlegi föderatív rendszert. Fentebb már említésre került, hogy a radikális elemzők szerint a mostani politikai rendszert egész egyszerűen nem lehet az etnikai föderalizmus elnevezéssel illetni. Állításuk szerint ugyanis Etiópiában egy nem demokratikus és centralizált államigazgatás működik.³⁸

Ugyanakkor mégsem a nemzetiségek ügye jelenti a feszültségek fő forrását. A konfliktus hátterében inkább az etióp rezsim jellegzetességei állnak. A vezetés ugyanis a hagyományoknak megfelelően egyre jobban függ a katonai erőtől. Etiópia soknemzeti-

Dembi Dolo (Oromia)

ségű országának demokratizálódási folyamatában kulcsfontosságú szerepet játszó decentralizációt az etnikumok közötti feszültség és a kormány döntései egyaránt lassítják. Egy évvel a soron következő választások előtt nem várhatunk előrelépést a demokratizálódás terén. Mint azt a fentiekben már kifejtettem, az Etiópia etnikai föderalizmusát tárgyaló elméleti vita sem vezet eredményre, mivel az ország élén egyetlen párt áll. Az úgynevezett etnikai föderalizmus tehát nem több, mint egy elgondolás, amely egy nem feltétlenül „etnikumnak” nevezhető kisebbség kezében összpontosítaná a politikai és gazdasági hatalmat.

Roboz Gábor fordítása

Jegyzetek:

¹ Az 1931-es Birodalmi Alkotmány. <http://www.angelfire.com/ny/ethiocrown/Constitution.html> (utolsó letöltés dátuma: 2009. április 10.)

² Ibid.

³ Markakis, 2006.

⁴ Mohamed, 2008. p. 59.

⁵ Dagafa, 2008. p. 1.

⁶ Kumsa, 2006. p. 25

⁷ Levine, 1974.

⁸ Gudina, 2006.

⁹ 3. cikkely (a): Ha az államiság igényét a Nemzet, Nemzetiségek vagy az Érintett Emberek Tanácsa kétharmados többségben jóváhagyta; (b) Ha az igényről értesülő Tanács népszavazást szervez, amit egy éven belül le kell folytatni a Nemzet, Nemzetiségek vagy az

Érintett Emberek körében; (c) Ha a népszavazás során az államiság igényét többségi döntés igazolja; (d) Ha az Állami Tanács átszervezzeti a hatalmát a Nemzethez, a Nemzetiségekhez, illetve az Érintett Emberekhez, illetve (e) Ha a népszavazás eredményeképpen létrejött új Állam külön kérvényre való igény nélkül, azonnali hatállyal tagja lesz Etiópia Szövetségi Demokratikus Köztársaságának. Ibid. pp. 103-104.

¹⁰ Kefale, 2003. p. 11.

¹¹ Praeg, 2006. p. 238.

¹² Fischea, 2006. p. 135.

¹³ van der Beken, 2003. p. 16.

¹⁴ Berhanu, 2007. p. 65.

¹⁵ Ayenew, 2007.

¹⁶ Abebe, 2004.

¹⁷ Tegenu, 2006.

¹⁸ Abebe, 2004.

¹⁹ Gudina, 2007.

²⁰ Tegenu, 2006. p. 32.

²¹ Abebe, 2004. p. 130.

²² Negussie, 2008.

²³ Negussie, 2008. p. 271.

²⁴ Ibid. p. 272.

²⁵ Gudina, 2007.

²⁶ Gudina, 2009a.

²⁷ Ibid.

²⁸ Tafesse, 2007. p. 83.

²⁹ Egyes Etiópiába tett utazásaim alkalmával, illetve számos formális és kevésbé formális interjú során szemtanúja voltam annak, hogy az ODSz-ek gyakran képezik nyilvános viták tárgyát és viccek céltábláját, különösen az oromók körében.

³⁰ Dire Dawa Addis Abebától 550 km-re, keletre fekszik, és fontos ke-

reszedelmi központnak számít Etiópia, Dzsibuti és Szomália között. Dembi Dolo a fővárostól 660 km-re, nyugatra található, és mint arról az elmúlt évek eseményei árulkodnak, Etiópia egyik leginkább alulfejlett területét jelenti.

- ³¹ Az adatok a Dire Dawában és Dembi Dolóban (2009 januárjában/februárjában, illetve augusztusában/szeptemberében) készített interjúkból származnak.
- ³² Az információ egy 2009. február 5-én készített interjúból származik.
- ³³ Egyes interjúalanyok szerint, amíg a kormány élén Meles Zenawi áll, addig nem képzelhető el fejlődés Oromiában.
- ³⁴ Ezen emlékek nyomai egyes szlásokban is felfedezhetőek, mint például: *Dembi Dolo birri aka bokolo* (Dembi Dolóban a kukorica egy bírnék felel meg).
- ³⁵ Számos megfigyelő és a politikai ellenzék körébe tartozó ember szerint az etióp kormány annak érdekében alapított ellenzéki pártokat, hogy azok gyengítsék az igazi ellenzék erejét, és hogy egyúttal segítsenek megerősíteni az etióp szövetségi köztársaság „demokratikus természetének” képét. Ezért gondolják sokan, hogy a magasabb államigazgatási szinten ellenzékbe tömörülő pártok igazából egyetlen politikai párthoz tartoznak.
- ³⁶ Az egyik legfrissebb, és nem mellesleg rendkívül szemléletes példát a Nemzetközi Krízis csoport 153-as számú jelentésében találjuk. Lásd: *Ethiopia: Ethnic Federalism and Its Discontents*, pp. 16-19.
- ³⁷ Abebe, 2004; Mennasemay, 2003; Praeg, 2006.
- ³⁸ Gudina, 2009a.

Felhasznált irodalom:

Abebe, Z. (2004): Ethnic Politics and the Question of Cultural Right and Participatory Development in Siltie, Ethiopia: Some Preliminary Hypotheses. *Ethiopian Journal of the Social Sciences and Humanities* 2 (1): 123-139.

Ayenew, M. (2007): A Rapid Assessment of Wereda Decentralization in Ethiopia. In: Assefa, T.; Gebre-Egziabher, T. (eds.): *Decentralization in Ethiopia*, pp. 69-102. Addis Ababa: Forum for Social Studies.

Batibo, H. M. (2005): *Language Decline and Death in Africa. Causes, Consequences and Challenges*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.

Berhanu, K. (2007): Decentralization, Local Government and Federalism in Ethiopia. In: Berhanu, K.; Olika, T.; Kefale, A.; Erega, J. (eds.): *Electoral Politics, Decentralized Governance and Constitutionalism in Ethiopia*, pp. 33-65. Addis Ababa: Addis Ababa University.

Dagafa, A. (2008): *The Scope of Rights of National Minorities under the Constitution of the Federal Democratic Republic of Ethiopia*. Addis Ababa: Addis Ababa University.

Dirar, U. C. (2000): The Issue of Nationalities in Eritrean and Ethiopian Constitutions: a Historical Perspective. In: Piergigli, V.; Taddia, I. (eds.): *International Conference on African Constitutions*, pp. 223-246. Torino: G. Giappichelli Editore.

Eriksen, T. H. (2002): *Ethnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives*. Second Edition. London: Pluto Press.

Fiseha, A. (2006): Theory versus Practice in the Implementation of Ethiopia's Ethnic Federalism. In: Turton, D. (ed.): *Ethnic Federalism. The Ethiopian Experience in Comparative Perspective*, pp. 131-164. Oxford: James Currey.

Fiseha, A. (2007): *Federalism and the Accommodation of Diversity in Ethiopia. A Comparative Study*. Revised Edition. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.

Gudina, M. (2006): Contradictory Implementations of Ethiopian History: the Need for a New Consensus. In: Turton, D. (ed.): *Ethnic Federalism. The Ethiopian Experience in Comparative Perspective*, pp. 119-130. Oxford: James Currey.

Gudina, M. (2009a): interview, Addis Ababa, 30 Jan 2009.

Gudina, M. (2009b): interview, Addis Ababa, 5 Sep 2009.

Horowitz, D. L. (2000): *Ethnic Groups in Conflict*. Berkeley: University of California Press.

International Crisis Group, Africa Report No. 153, *Ethiopia: Ethnic Federalism and Its Discontents*, 4 September 2009.

Kefale, A. (2003): Federalism and Self-Determination: Some Observations on the Ethiopian Experience. In: Olika, T.; Arsano, Y.; Aaland, O. (eds.): *Topics in Contemporary Political Development in Ethiopia. Towards Research Agenda in the Framework of DPSIR-NIHR Research Programme (1998-2003)*, pp. 1-22. Addis Ababa: Addis Ababa University.

Kumsa, A. (2006): Přehled socio-politického vývoje Etiopie od poloviny 19. století do současnosti. In: Machalík, T.; Záhorký, J. (eds.): *Viva Africa 2006. Sborník příspěvků z konference věnované Africe*, pp. 21-30. Ústí nad Labem: Dryada.

Levine, D. (1974): *Greater Ethiopia. The Evolution of Multi-Ethnic Society*. Chicago: The University of Chicago Press.

Markakis, J. (2006): *Ethiopia. Anatomy of a Traditional Polity*. Addis Ababa: Shama Books.

Mennasemay, M. (2003): Federalism, Ethnicity, and the Transition to Democracy. *Horn of Africa* 21: 88-114.

Mohamed, A. (2008): *The Human Rights Provisions of the FDRE Constitution in Light of the Theoretical Foundations of Human Rights*. Addis Ababa: Addis Ababa University.

Negussie, S. (2008): *Fiscal Federalism in the Ethiopian Ethnic-based Federal System*. Revised Edition. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.

Praeg, B. (2006): *Ethiopia and Political Renaissance in Africa*. New York: Nova Science Publishers, Inc.

Tafesse, T. (2007): *The Migration, Environment and Conflict Nexus in Ethiopia. A Case Study of Amhara Migrant-settlers in East Wolloge Zone*. Addis Ababa: Organisation for Social Science Research in Eastern and Southern Africa.

Tegenu, T. (2006): *Evaluation of the Operation and Performance of Ethnic Decentralization System in Ethiopia. A Case Study of the Gurage People, 1992-2000*. Addis Ababa: Addis Ababa University.

The Imperial Constitution of 1931. <http://www.angelfire.com/ny/ethiocrown/Constitution.html>

The Constitution of the Federal Democratic Republic of Ethiopia. Addis Ababa, 1995.

Van der Beken, C. (2003): *The Ethiopian Federal State Structure and the Accommodation of Ethnic Diversity: a View from the Southern Nations, Nationalities and Peoples Region*. Gent: Gent University.

Verdirame, G. (2000): Human Rights and African Constitutions: Some Observations. In: Piergigli, V.; Taddia, I. (eds.): *International Conference on African Constitutions*, pp. 109-118. Torino: G. Giappichelli Editore.